

ՀԱՏՈՐ Ե.

1886

ՏԵՏՐ 7

ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ

Մ Կ Ր Տ Ի 2 Է Մ Ի Ն

ԵՒ

ԻՒՐ ՅՈՐԵԼԵԱՆ (Ի ՌՈՒՍԱՀԱՅՍ)

Կան անձեր որք կարժեն դարեր :

Մկրտիչ Էմին է մին ազգարժէք անձե-
րէ . որք, ինչ ծագումն ու ծնունդ ալ
ունենան, իրենց բարձրագոյն իմացակա-
նութեան և ղիւցազնական աշխատու-
թեան շնորհիւ, կ'զրաւեն մարդկու-
թեան հայրենիքին մէջ, այնպիսի գերա-
զանց ղիրք մի, որ քան զվեհապետական
դահ, ահազաշուք և վեհափառ մի բան
աւելի ունի . և կ'վարեն պաշտօն մի, որ
նախախնամութեան պէս՝ արարչական, և
քաղաքակրթութեան պէս՝ լուսաւորիչ է,
ամէն ժամանակի և ամէն ժողովրդոց հա-
մար :

Մկրտիչ Էմին ոչ միայն ազգային ակա-
նաւոր գրագէտ, բազմատաղանդ ուսու-
ցիչ, մեծահանճար պատմագէտ և հնա-
խօս մատենագիր մ'է, այլ և իւր բազ-
մալեզունեան հմտութեամբն, միջազգային
իմաստասէր և բանասէր գիտնական
մ'հանդիսացած է . քաջածանօթ ինչպէս
մեր՝ նոյնպէս եւրոպական գեղեցիկ գըպ-
րութեանց տիեզերքին, ի ձեռն իւր հա-
յերենէ յօտարերէն բազմաթիւ ոճընտիր
թարգմանութեանց և հանճարալիւ հրա-
տարակութեանց, որով ուս, Փռանսա-
ցի և այլն ընթերցող մի կը ճանչէ մեր
նախնեաց դրական երկերն և մեր ազգն,
իւր պատմական համատեսիլ անցեալովն,
առաւել քան զոր մենք ճանչցած ենք, ի
ձեռն մեր հին և նոր մատենագրաց :

Ապա Մկրտիչ Էմին՝ որ իւր գրական,
ուսուցչական յիսնամեայ ղիւցազնական
անդուլ և անխոնջ աշխատանքն տիեզե-
րական նորածնութիւն և անմահութիւն
պարգեւեց մեր տոհմային պատմութեան

և մատենագրութեան, իրաւամբ և ար-
դեամբ արժանի է մեր տիեզերական ըս-
քանչացման և համազգային երախտագի-
տութեան, զոր Ռուսահայք Յորելեանով
մի կարտայայտեն :

Այդ Յորելեան գրագէտին աստուա-
ծացումն է : Իսկ այն հայուն սիրտ որ կըզ-
գայ զայս և այն պատմական կ'ը որ զայն՝
պիտի աստղանիչէ, այս աստուածացման
Բանթօնն է : — Ո՛վ քան զգրագէտն ա-
ւելի արժանաւոր է աստուածացման :

Իսկ դուք, Տիար Նշան Պէրպէրեան .
որ թէ գեղարուեստի զաւակն թէ գեղե-
ցիկ զպրութեանց մարդ . վրձինով ու մա-
մուլովդ, առաւել քան զամենեսին ի քո
նմանիս, գիտես ազգային հանդիսու-
թեանց մասնակցելու եղանակաց մէջ բար-
ւոքագոյնն ընտրել . փորագրեր էք զՄը-
կըրտիչ Էմին, որպէս ինձ ցուցիք, աշ-
խատութեան ուրիշ ղիւցազնի մի պե-
ծաղիկ պատկերին հետ . որպէս զի ապ-
րիլի Բուքաստանիդ ճակատն նորա պատ-
կերովն ծաղկազարդէք : Նպատակդ ո՛չ
այնքան ի հանգէս ածել է արհեստիդ
ճարտարութիւնն, որ սողիւտի բծէն գեր
ի վեր կ'թուի, այլ իբրեւ մին տաճկա-
հայոց գեղարուեստի նրբաճաշակ ներկա-
յացուցիչներէն ուղերձել հոգեյոյզ զգաց-
մանցդ նուէրն, իբրեւ տոհմասիրական
ներշնչման ու հիացման բնածօն խայրիք .
ի չուք այն Յորելեանին, զոր Ռուսահայք
պիտի տօնախմբեն ապրիլի մէջ . գարնան
և ծաղկանց տարեդարձին հետ . ի քո պա-
տիւ Մկրտիչ Էմինի . որ ոչ միայն ազգա-
յին այլ միջազգային իսկ գրականութեան
մեծաշուք դէմքերէն մին է :

Ի՞նչ աւելի ծափահարելի քան զայդ
կերպ մասնակցութեան ի տօնախմբու-
թիւն Էմինեան Յորելեանին :

Այդու բան մ'եւս չատերէ աւելի շատ
լաւ կապացուցանէք թէ՛ գիտէք աննա-
խապաշար ըմբռնել և աննախանձ գնա-

հատել տաղանդն ու արժանիք. որք որքան նոր ի նորոյ քաջալերուն նոյնքան և անոնցմէ նորեր կ'ստեղծուին :

Այլա իբրեւ գեղարուեստագէտ որ . Մկրտիչ էմինի, պատկերն փորագրելով, ապրիլի ծաղկանց հետ, իբրեւ ընծայ դարնան, և Ս. Յարութեան աւետեաց հետ, իբրեւ զատկական պարգեւ. Բուրաստանի մանուկ ընթերցողացը նուիրելու խանդավառ փափաքդ այնքան աստեղախուռն կ'պարունակէ ոսկի մտածումներ և զգացմանց գոհարներ, որոց ամենուն ի մի ամբողջ ընդելուզումն ոչ միայն պարզ մասնակցութեան մի պարծանք կ'յօրինէ, այլ քան զայն աւելի ինքնին գլխովին Յորեւեան մի հանդիսութիւն կ'արժէ :

Ա. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

ՔՆԱՅՈՂ ՄԱՆԿԻԿ

Ներսէս Անդրանիկ իւր ծնողաց և միամեայ հասակաւ կը քնանար իւր օրորոցին մէջ ձեռն ի ծնօտի խաղաղ և անվերդով բնով մը. որ յատուկ է այսպիսի անմեղ ու չքնաղաղեղ մանկանց, իբրեւ զգոլարթուն երկնից զերծ էր աշխարհային ամէն տեսակ ցանկութիւններէ և հոգերէ. իւր աղուոր կապոյտ աչքերը փակած էր. սակայն քաղցրաժպիտ դէմքը տեսնողը կը կարծէր թէ արթուն է, ոսկեթեւ ու խարտեալ մազերուն խոսրոսիքը վէտ ի վէտ կը ծածանէին ի փշել առաւօտեան քաղցրաբոյր զեփիւռի. իւր բաց ու պարզ ճակատն որ կը նմանէր ջինջ ու պայծառ երկնից դրօշմուած էր հայրական ու մայրական անթիւ համբոյրներով. արտեւանաց խիտ ու գեղեցիկ ծիրը կը ծածկէր իւր աննման աչքերը ու կը պատըսպարէր զանոնք ընդդէմ փոշեաց ու

այլ և այլ ամէն մնասակար իրաց յօնից տարեւանդը կը նմանէր ոսկեղօծ կամարի. գեղապատշաճ քթին ծակտիկներէն առած ազատ շունջը և եթ կը խզէր սենեկին մէջ տիրած խորին լուսթիւնը. անոր երկթերթի ու մարդարտանման շըրթունքը կը բացուէին օդ շնչելու ու ծիծառնելու համար միայն, ծնօտից կարակնածեւ պարզութիւնը տեսնողը կը հիանար բարի վայելչութեանը վրայ, իւր մանրիկ աջ բազկին վրայ կռթնած էր ծնօտն իբրեւ ի վերայ հաստատուն սեան. ու ձախ բազուկը որորանէն դուրս ձգելով դրած էր փորին վրայ, գոգցես այն օրէն կ'ուզէր իմացնել թէ աղատութիւն կը ցանկայ. ո՛հ, քանի օ՛ն քաղցր է աղատութիւն, սակայն որքան փշոտ է անոր ճանապարհ, այժ, գեղեցիկ մանկիկ. ես ալ քեզ պէս կ'ուզէի ազատ ըլլալ ի մանկութեան, բայց հիմա կը տեսնեմ թէ որչափ սահմանափակ է մեր աղատութիւն. ծանր տաղտուկ ուսմունք, չափազանց աշխատութիւնք չեն թողուր որ գէթ գիշերներն; կիւրակէ ու տօն օրերն ազատ շունջ մ'առնում, խաղամ, վազեմ, ցատկեմ, այլ միշտ պէտք է մտածել, վաղուան դասերը պատրաստել, առտու կ'ըլլայ պէտք է վարժարան երթալ. շիտակն ըսելով երբ դասատուն հմուտ է իւր ընտրած ճիւղին ու գիտէ պարզ ու բնական կերպիւ բացատրել իւր միտքը մարդ հաճոյք կ'զգայ զայն մտիկ ընելով, սակայն ընդհակառակն երբ խել մը սեթեւեթեալ բառերով ու արուեստական ձեւերով կ'ուզէ իւր տգիտութիւնը ծածկել այն ատեն Աստուած միայն գիտէ թէ որչափ կը ծանծրանամ :

ԳԱՌՆԻԿ Ս. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

ՄԱՆԿԻԿՆ Ի ՔՈՒՆ

Մանկիկ առողջ և կայտառ
Հըրեշտակի մ'իսկ տիպար,
Ձեռք ի ծընօտ, շուրթ լըռիկ,
Ազատ, հանգարտ, երջանիկ,
Ննջէ՛, աչացդ քուն թեթեւ
Իջնէ յերկնից ի պարզեւ :

Յաճախ թողուս խաղերդ դուն,
Եւ գըրաւիս քաղցր ի քուն .
Գիտե՛մ, դիւթող երազներ
Հանեն ըզքեզ վեր ի վեր .
Ննջէ՛, ևայլն,

Թէ որոտան գոռ ամպեր,
Տեղան յերկիր հուր շանթեր .
Եւ մեղապարտք տաղնապին՝
Ձէ՛ք փոյթ ինչ բընաւին,
Անմեղ մանկիկ, սուրբ սրտով
Ննջէ՛ խաղաղ ւ'անվրդով :

Եթէ փառաց քաղց անյագ
Մըղէ զմարդ ի մարտ վայրագ,
Պայթին ոռւմբեր ահագին,
Ա՛հ, լըռութիւն քեզ բաժին,
Անմեղ մանկիկ, ևայլն . . .

Եթէ թշուա՛ռք հագած սուգ,
Թափեն ըզքեւ արտասուք,
Շըշուկ նոցա աղեկեղ՝
Վիշտ, տրտմութիւն չազդէ քեզ .
Անգէտ մանկիկ, ննջէ՛ դուն,
Քաղցր և անոյշ քաշէ՛ քուն :

Ձի փոյթ թէ՛ օրուան հոգ, վաստակ,
Առնէ հաղարս կոր քամակ,
Հային մաշին, ո՛հ, անքուն
Գիշերն ողջոյն օրն ի բուն .
Անհոգ մանկիկ, ննջէ՛ դուն,
Քաղցր և անոյշ քաշէ՛ քուն :

Ձի՞ փոյթ քեզ թէ՛ սիրտ ի դող,
Յանցեալն յաւետ, իբրու գող,
Թագչի, շըջի թափառիկ,
Ձուրկ ի մահճէ խաղաղիկ,
Անմեղ մանկիկ, ննջէ՛ դուն,
Քաղցր և անոյշ քաշէ՛ քուն :

Ձի՞ փոյթ թէ՛ ոմն տխտ ունի,
Ոմն ի նախանձ բղբկտի .
Մին՝ ի խղճէ յար խոյթի,
Միւսն՝ յուսահատ շիջանի .
Ազատ . . . մանկիկ ննջէ՛ դուն,
Քաղցր և անոյշ քաշէ՛ քուն :

Յերկինս՝ աստեղք բոյլ ի բոյլ .
Յերկիր՝ ծաղկուք յոյլ ի յոյլ,
Երբ հային քո վարդ շրթանց՝
Յինքեանս ըզդան հուր նախանձ .
Քնքոյշ մանկիկ . ննջէ՛ դուն,
Քաղցր և անոյշ քաշէ՛ քուն :

Ձինջ վրտակաց հեղ կարկաչ
Եւ թռչնեկաց քաղցր աւաչ,
Սէ՛ր, բընութիւն և երկին,
Համայն քոյդ են, քո՛ բաժին .
Ննջէ՛ մանկիկ երջանիկ,
Քունդ է քաղցր և խաղաղիկ :

Իսկ այս ծաղիկ, բո՛յս մատաղ,
Ձը կասկածիր թէ, աւա՛ղ,
Վտանդք անթիւ, փորձք հաղար,
Շուրջ ըզնովաւ յածին յար . . .
Անփորձ մանկիկ, զարթի՛ր դուն,
Հսկէ՛ ըզդատտ և արթուն :

Մեղք, ոխերիմ սոտանայ,
Ճգնին կորդել անխնայ
Երջանկութեանդ քոյդ վարդեր,
Ու թողու՛ք քեզ սուր փուշէ՛ր . . . :

Ամասիա

ԱՇՈՒՐ Ս. ԵՈՒՍՈՒՅ

Ռ Ն Գ Ե Ղ Ջ Ի Ի Ր

Խոտակեր կենդանեաց կարգէն եղող
այս կենդանին՝ Ասիոյ և Ափրիկիոյ մէջ կը
գտնուի : 6 ոտք բարձրութիւն և 13 ոտք
երկայնութիւն ունենալով, փղէն վերջը
ամենէն մեծ կենդանին է :

Հնդկաստանի կողմը գտնուողներն մէկ

Ռ Ն Գ Ե Ղ Ջ Ի Ի Ր

և Ափրիկիոյ կողմը գտնուողներն երկու եղջիւր ունին :

Մորթը իւղոտ և հաստէ, աչքերը փոքր, ոտքերը կարճ և բարակ իսկ վիզը շատ կարճ ըլլալով դժուարաւ կրնայ շարժիլ : Մոխրագոյն է ընդհանրապէս, թէպէտ Ափրիկիոյ մէջ ճերմակ ոնգեղջիւրներ ալ կը գտնուին : Ռնգեղջիւրը և փիղը իրարու հանդիպած ատենին իսկոյն կռուի սկսելով, առաջինը կը ջանայ իւր եղջիւրով վերջնոյն որովայնը պատուել որով և Արարք այն կենդանին՝ սպաննիչ փղի կը կոչեն : Ճանապարհորդներէն ոմանք կը պատմեն թէ առիւծը ոնգեղջիւրէն խոյս կուտայ, մինչդեռ ուրիշ ճանապարհորդներ ալ կը պատմեն թէ առիւծը փախցնող այն ահռելի անասունը մարդոցմէ կ'երկնջի, միայն թէ վիրաւորուած ժամանակ այլ եւս առանց երկնջելու՝ դայրացած և կատաղած մարդուն վրայ ալ կը յարձակի :

Ռնգեղջիւրը որչափ և վիրաւորուած ըլլայ, միշտ զգուշութիւն ընել հարկ է, մեռած կարծուած ժամանակ՝ յանկարծ ոգեւորելով կը յարձակի որսորդին վրայ :

Նուպիոյ մէջ մերկ և ձիւռ վրայ հեծած հետեալ կերպով կ'որսան այս կենդանին : Այն ինչ հեռուէն ոնգեղջիւրը կ'երեւի, երբ քանի մը նուպիացիք կը յարձակին վրան և կը կատողեցնեն, թեպէտեւ ձիւրուն արագաշարժութեան հակառակ այս թշնամոյն հարուածներէն միշտ չ'են կարող զերծ մնալ : Ահեղանին ինքն ալ կ'ըսկըսի յարձակիլ ասոնց վրայ և մինչդեռ ամէնքն արագ խոյս տալով յառաջուց որոշուած ծառի մը քով կ'երթան սահուելով, իրենցմէ մին ընկերներէն բաժնուելով հոն կը մնայ : Ռնգեղջիւրը կատաղութեամբ կը դիմէ ասոր վրայ, որն որ՝ երբ իւր ընկերաց ապահով տեղ մը պահուած ըլլալին կը տեսնէ, կայծակի արագութեամբ խոյս կուտայ և ընկերացը գըտ-

նուած ծառին մօտ հասնելուն ծառին վրայ կը ցատկէ, իսկ ձին առանձին կ'ըսկըսի խոյս տալ : Այն ատեն այս վորաւոր կենդանին, ջանալով եղջիւրովը խորտակել ծառը, եղջիւրը խորունկ կը մտնէ ծառին մէջ և երբ գերկվերոյ ջանքեր կ'ընէ ինքզինքն ազատելու համար, ահա հոն պահուած որսորդը՝ կը յարձակին վրան և նիզակներով կ'սպաննեն : Ձին ալ քիչ մ'ատեն վազելէն վերջը՝ կանգ կ'առնու և յետոյ կը վերադառնայ իւր տիրոջ քով :

Ռնգեղջիւրն՝ ծառը և որսորդը իրարմէ չ'կարենալով զանազանել առաջնոյն վրայ իւր կատաղութիւնը կը փորձէ, Լիվինկըսթըն կ'ըսէ թէ ասոր պատճառն եղջեր իւր տեսութեան շառաւիղին վրայ գտնուիլն է, և ի հաստատութիւն իւր ասութեան կը յարէ թէ Քուպոսայօ կոչուած ոնգեղջեր ցեղն աւելի լաւ կրնայ որոշել, որովհետեւ եղջիւրը իւր տեսութեան արգելք չ'ըլլար : Լըվայյան անուն ճանապարհորդը՝ հետեւեալ կերպով կը պատմէ այս անասունը որսալու համար գործածած եղանակը, որ շատ հետքերբաշարժ լինելուն, աստ թարգմանել օգտակար կը համարուի :

« Օթենթացուց երկիրը կը դտնուէի, երբ մեր մօտ երկու ոնգեղջիւր գտնուիլն լուր տուին : Ընկերացս հետ իսկոյն հոն դիմեցի : Ռնգեղջիւրներէն մին իւսէն աւելի մեծ ըլլալով կարծեօքս սա՛ արու և միւսը էգ էր :

« Քթերնին՝ դէպի հովին փչած կողմը նստած էին : Այս կենդանիներն թշնամոյն գալուստն զգալու համար, այսպէս կը նստին, միայն մերթ ընդ մերթ աւելի ապահովութեան համար ախարի մը կ'ուղղեն դէպի ետեւ :

« Ար մտածէինք թէ՛ ինչ միջոց հարկ էր գործածել կենդանեաց վրայ յարձակելու համար, երբ քովս գտնուող օթէնթացիներէն մին ծօնքէր անուն խնդրեց

որ առանձինն յարձակի երկու անասնոց վրայ ալ, երբ հրաման տուի, մերի, ձեռքը հրացան առած և գետնի վրայէն իրր գետուն սողալով սկսաւ յառաջանալ: Իսկ ես հետս գտնուող որսորդաց իւրաքանչիւրին յատուկ մէկ մէկ տեղ ցոյց տալէս վերջը, գտնուած տեղս մացառի մ'ետեւ պահուրտեցայ երկու օթէնթացաց հետ, որոց մին ձիւս բռնած էր, և միւսը շուները:

« Այսպէս ամենուն մէկ մէկ յարմար տեղ որոշելէս վերջը, դիտակը առի ձեռքս և սկսայ դիտել, երկու կենդանիներն ալ դէպի իմ կողմս կը յառաջանային, այս պահուս շուներն անասնոց վերայ յարձակելու համար պահասլանին ձեռքէն ազատելու ջանքեր կ'ընէին:

« Ժօնքերի գալով աչերը կենդանեաց վրայ սեւեռած, անդադար անոնց շարժումը կը դիտէր և երբ գլուխնին դարցնէին իսկոյն անշարժ կը մնար հոն:

« Ժամ մը այսպէս անցաւ, վերջապէս տեսայ որ Ժօնքէր ունգեղջիւրներուն գտնուած տեղէն առ առաւելն երկու հարիւր քայլ անդին բոյսերուն ետեւ ապաստանելով, աչերը չորս կողմը ուղղեց և երբ իւր ընկերներէն իւրաքանչիւրին ապահով վայրեր ապաստանած ըլլալն տեսաւ, պատրաստուեցաւ կրակ ընել:

« Անցաւ բաւական ժամանակ և Ժօնքէր դեռ հրացանը չէր պարպած, երբ քովս գտնուող օթէնթացիներէն մին, որ այնքան լաւ կը տեսնէր, որքան ես դիտակովս, յայտնեց թէ Ժօնքէր կ'սպասէր որ կենդանիներէն մին դէպի իւր կողմը դառնայ: Այս գուշակութիւնը ճշմարիտ էր, երբ ունգեղջիւրներէն մեծը իւր գըլուխը դարձուց, Ժօնքէր կրակ ըրաւ վերան, անասունը վիրաւորուած, սոսկալի աղաղակ մ'արձակեց, և իւր իգուն հետ հրացանը նետուած կողմը սկսեց վազել,

անշուշտ խեղճ օթէնթացին կտոր կտոր պիտի ընէր, երբ սա բարեբաղդաբար մացառին մէջ պահուրտեցաւ, կենդանիներն առանց նշմարելու քովէն անցնելով, դէպի ինձ յառաջացան և այս միջոցիս շուներուն կատաղութիւնը զսպել անհնար ըլլալով, անոնց դէմ թող տուինք:

« Ունգեղջիւրներն դէպի մէկ կողմ շարժան մ'ըրին և մեր ընկերներէն միոյն քովէն անցած ատեննին սա կրակ ըրաւ, նոյնպէս ուրիշ մը և վերջապէս երրորդ մը, երբ շուներն վրանին յարձակեցան ալ յետին ծայր կատղած, եղջիւրով գետինը մինչեւ 7-8 մատ խորութեամբ կը փորէին և շանց դէմ քարերու կարկուտ մը կը տեղացնէին:

« Այն ատեն ոյժերնիս միացնելով երբ այս վայրագ անասուններն չըջապատեցինք արուն ետ դառնալով յարձակեցաւ շներուն վրայ և եղջիւրի հարուածներով անոնց որովայնը պատռել կը ջանար մինչդեռ էգը արուն առանձին թողլով հեռացաւ:

« Հակառակ մեր զինուց և ընկերաց բազմութեան, երկու այսպիսի զորեղ թշնամիներ թերեւս մեծ վնասներ հասցնէին մեզ, երբ միոյն հեռանալով միւսին պարտութիւնը անվրէպ էր, սա ալ պէտք է խոստովանիլ թէ շներն մեծ օգնութիւն մ'էին մեզ համար:

« Քիչ մը ժամանակ արուն այսպէս յարձակելէ վերջը, ետ դառնալ սկսեց, այն ատեն մացառներուն յենլով, միայն առջեւի կողմէն ինքզինքը պաշտպանելու դիտաւորութիւն ունենալը հասկնալով՝ կանխեցի զինքը, և ինձմէ քիչ մը հեռուն գտնուող երկու որսորդներուն ալ ինձ հետեւիլ նշան ընելով մացառներուն վերայ նետուեցայ: Այն ինչ կենդանին հագիւ երեսուն ոտք հեռու էր, և ահա երեքնիս միասին նշան առնելով, միասին

կրակ ըրինք վրան, երբ ծուխը փարատեցաւ, կենդանին այլ ևս չ'ենեւու պայմանաւ հոն անշունչ ինկած էր:»

Խ. ՍԻՄՕՆԵԱՆ

ԱՍՏԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՏՈՄԱՐ

Տոմարը՝ տարիները և թուականները հաշուելու միջոց մ'է: Նախ քան զՔրիստոս, հին աղգաց իւրաքանչիւրն ունէր զիր սեպհական տոմար: Եգիպտացիք եւ Զինացիք տարիներն կը սկսէին ի ծնընդենէ իւրեանց թագաւորաց. Հրեայք՝ ի ստեղծմանէ աշխարհի. Հելլէն ժողովուրդն՝ առաջին Ոլիմպիական խաղէն, որ տեղի ունեցած էր 776 թուին յառաջ քան զՔրիստոս. Հռովմայեցիք ալ ի հիմնարկութենէ իրենց քաղաքաց:

Քրիստոսի ծնունդն զայս ամէն տոմարներ փոխեց և յեղաշրջեց. այն ազգք եւ ազինք՝ որք ընդունեցան զքրիստոնէութիւն, ընդունեցան և Քրիստոսի ծնընդեան տոմարն, թէ և ոմանք քանի մը դարեր անցնելէն յետոյ գործածեցին, ինչպէս Հռովմայեցիք մինչեւ Յրդ դարն կը հետեւէին իւրեանց նախկին տոմարին, մինչեւ Գրոնէսիոս ոմն վանական հաստատեց զթուական Քրիստոսի:

Զարդիս քրիստոնեայք խառնասարակ կ'ընդունին Քրիստոսի թուականն յորմէ հետէ սահած են 1886 տարիներ. մինչդեռ այլակրօն ազինք, ըստ առաջնոյն, առանձինն տոմար ունին. Հրեայք որպէս ի նախնի ժամանակս նոյնպէս և զարդիս կ'ընդունին իբր տոմար՝ աշխարհի ստեղծման թուականն. Սահմետականք Հիճրէթի թուականէն, իսկ վայրենիք ծառոց վերայ կը գծեն մի նշան, իւրաքանչիւր անցնող տարւոյ համար:

Որովհետեւ տարին առնուած է երկնային մարմնոց, զլիաւորաբար Արեգական եւ Լուսնի շարժմանց տեւողութենէն, և զի այդ շարժմունք չեն հաւասար միմեանց, ըստ այսմ երկու տարի կայ. մին Արեւագարձի տարի և միւսն Լուսնային տարի: Արեւագարձի տարի կը կոչեն, Երկրիս Արեգական շուրջը թաւալած միջոցին, մէկ որոշեալ տեղէ մի դարձեալ ի նոյն տեղ հասնելոյ համար՝ գործածած ժամանակն է, որոյ տեւողութիւնն է 365 օր, 5 ժամ, 48 վայրկ. 48 երկվայրկեան:

Քրիստոսի թուականն ընդունող ազգք կը գործածեն արեւագարձի տարին:

Լուսնային տարին, երկոտասան լուսնակներուն ընթացքին վրայ շտկուած է, որոյ տեւողութիւնն է 554 կամ 555 օր: Այնքերեւ կը տեսնուի թէ, Լուսնային տարին արեւագարձի տարիէն կարճ է 11 կամ 14 օր, այս պատճառաւ է որ, Տաճկաց 54 տարին գրեթէ հաւասար են մեր 55 տարիներուն. զի տաճիկք, նոյնպէս և հրեայք կը գործածեն Լուսնային տարին:

Այժմ երկու տեսակ տոմար կայ. 1. Յուլեան տոմար. 2. Գրիգորեան տոմար:

Յուլեան տոմարը. — Յուլիոս Կեսար, Հռոմայեցի զօրապետն, Քրիստոսէ 45 տարի առաջ, տեսնելով թէ Հռովմայեցւոց տոմարն յոյժ անկանոն վիճակի մը մէջ կը գտնուի, այնպէս որ ամրան ամիսք կը պատահէին աշնան կամ ձմրան, ուստի կանոնաւոր ընթացքի մի վերածելոյ համար, դիմեց Աղէքսանդրացի Սոսիգէն աստեղագիտին: Այս գիտունն կը կարծէր թէ, տարին ճիշդ 365 օր, 9 ժամ է, այսինքն $1\frac{1}{4}$ օր, ուստի իւրաքանչիւր տարին հաշուեցին 365 օր, իսկ 6 ժամուան փոխանակ չորս տարին անգամ մը 366 հաշուեցին, որով փետրուար ամիսն կը լինէր 29 օր. այս տարիներն կոչեցին Նահանջ: Իւր անուամբն ալ այս տոմարն կոչուեցաւ Յուլեան Տոմար:

Գրիգորեան տոմար (Calendrier grégo-rien). — Սակայն Յուլեան տոմարն ալ ուղիղ չէր . որովհետեւ տարւոյն տեւողութիւնն էր 365 օր, 5 ժամ, 48 վայրկեան 46 երկվայրկեան և ոչ 365 օր 6 ժամ. այսպէս ամէն տարի փոքր սխալ մի կը սպրդէր, այսինքն 12 վայրկեան: Սոյն անգգալի սխալն 400 տարուան մէջ երեք օրուան տարբերութիւն մի յառաջ կը բերէր, այնպէս որ 1582 ին, Գրիգոր Ժ. Պապն տեսաւ թէ, Զատիկը, փոխանակ գարնան զիշերահաւասարին՝ մարտ 21 ին պատահելոյ, մարտի 11 ին տեղի ունեցաւ, հետեւաբար 10 առուր տարբերութիւն մի կար: Այս մեծ սխալն ճշդելոյ համար, Գալանիսիոցի երեւելի Լիւթօ ուսումնականին դիմեց, և տոմարը ուղղելու ձեռնարկեց: Նախ և յառաջ, գարնան գիշերահաւասարը մարտ 21 ին բերելոյ համար, 1582 տարւոյ վերայ 10 օր աւելցուց, և այնպէս որոշեց որ նոյեմբեր 5ը (իւր քահանայապետական կոնդակին հըրատարակած օրը) 15 նոյեմբեր կոչուի: Սակայն, դարձեալ ասլագայ սխալանաց չենթարկուելոյ համար, հրամայեց որ, այն ամէն տարիներն՝ որք 4 ով բաժանական են. նահանջ լինին, ի բաց առեալ այն դարամուտ տարիներն, որք 400 ով բաժանական չեն. որով 400 տարուան միջոցին մէջ պատահած 3 առուր տարբերութիւնն կը կորսուէր: Հետեւաբար 1584, 1588, 1596, 1600, 1604, 1696 և այլն տարիներն նահանջ էին, իսկ 1700 և 1800 դարամուտ տարիներն նահանջ չէին. նոյն իսկ 1900 դարամուտ թուականն ալ նահանջ չպիտի լինի. իսկ 2000 դարամուտ թուականն նահանջ է: Նոյն իսկ այս տոմարին մէջ ալ ամենափոքր սխալ մի կը սպրդի. այսինքն 400 տարուան մէջ 0, 12 սխալ մի, իսկ 5600 տարուան մէջ մի օր:

Գրիգորեան տոմարն մուտ գտաւ ի Ֆլ-

ՀԱՏՈՐ Ե

րանսա 1582 ին. Գերմանիոյ Կաթոլիկ երկրաց մէջ 1600 ին, և յետոյ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Անգղիա ընդունեցաւ 1782 ին ամենամեծ դժուարութեամբ, զի բոլոր ժողովուրդն յամառեցաւ Հռոմի Պապէն ընդունելոյ մի ճշմարտութիւն:

Այժմ Եւրոպիոյ մէջ միայն Ռուսք և Յոյնք, ընդ որս ե՛ւ Հայքս կը գործածեն դեռ Յուլեան տոմարն: Յուլեան տոմարն այժմ Գրիգորեան տոմարէն 12 օր ետ մնացած է զի 1582 ին տարբերութիւնն միայն 10 էր. երկու օր եւս աւելցաւ 1700 և 1800 դարամուտ տարիներէն, զի ըստ Յուլեան տոմարին նահանջ, իսկ ըստ Գրիգորեան տոմարին հասարակ տարիներ էին 1700 և 1800 դարամուտներն:

Օրթաբեյ

ՏԻՊ. Կ. ՔԵԼԵԿԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԱՐԱԼՈՒՐԻՔ

1885 տարւոյն օգոստոս ամսոյն մէջ, Հարաւային Ամէրիկայի մէջ գտնուեցաւ 457 քառասունոց սպիտակ ադամանդ մը, որն որ այսօր յանձնուած է ամենաճարտար ոսկերիչի մը: Գործաւորն կը յուսայ զայն ամենափայլուն և սքանչելի գուհար մ'ընել 12 ամիս աշխատելէ յետոյ: Սոյն թանկագին քարը պիտի գերազանցէ աշխարհիս պատմական գոհարները:

1885 ին, Հարաւային Ամերիկայի մէջ գտնուած ադամանդներուն կշիռն կը հասնի 2,440,788 քառատի և 65 1/2 միլիոն ֆրանքի արժողութեամբ:

— Երբ Սթէֆէնսընի շոգեկառաց համար պատրաստած յատակադներն կը քննուէին Անգղիոյ խորհրդարանէն, անդամներէն մին հարցուց հնարչին թէ՛ ի՞նչ կը լինէր եթէ հակառակ պատնիշաց կով մը կառախումբին դէմ ելնէր: Հանճարեղ երկրաչափին պատասխանն ծանօթ է ա-

մենուն. « Անշուշտ կովը կը մնասուի : » Պիտի հաւատալով արդեօք Սթէֆէնսըն թէ իւր մահուընէ յիսուն տարի վերջ Շէֆիլդի կով մը պիտի արհամարհէր զոգեկառքն : Որսորդներէ հալածեալ կատաղած կով մը կը յաջողի վերջերս երեք ժամ անընդհատ վազել շոգեկառքի մը մ'ետեւէն և գերազանցել խկի զայն 4 քիլոմէթրը տեղ ընթանալով : Այս զարմանալի դէպքն Անգղիոյ մէջ պատահած է Վիքթորիա Սթամսիօնի մերձակայքը :

— Իրաւամբ ըսած են թէ Ամերիկայ զարմանալեաց և տարօրինակ գիւտերու երկիրն է : Ամերիկայի լճերուն մէջ սկըսած են դործածուիլ տեսակ մը նաւակներ որք օդակի ձեւ ունին : Բազմաթիւ անձինք կրնան նստիլ յիշեալ նաւուն մէջ և շնորհիւ թիակներու զբօսեցուցիչ պլատօներ ընել լճերու և գետերու մէջ : Նաւուն մէջ տեղը բաց է և եզերքներն խաչածեւ պատշգամբներով իրարու հետ միացած են :

— Վերջերս Լօնտօնի մէջ տեղի ունեցած է Սէն-Պէրնարի ցեղին վերաբերեալ շանց արուեստահանդէսը : Առաջին մրցանակ շահողը Բլէյլիմօն անուն շուն մ'է որ 92 քիլոկրամ կը կշռէ :

— Եթէ գինւոյ շիշերուն մէջ խիցի համ լինի, հարկ է դադար մը ձեռք լեցնել շիշին մէջ : Այս լաւ մ'երերցնելէն յետոյ, ժամ մը հանգարտ թողուլ որպէս զի իւղն գինւոյն երեսն ելնէ :

ԼԱ ՆԱԹԻԻՐ

Մ. Գ. ՄՈՋԵԱՆ

ԵՐԹՆ ՀՐԱՇԱԼԻՔ

Մ Օ Ջ Օ Լ Ի Շ Ի Ր Ի Մ Ը

Պուտրում, որ աննշան գիւղակի մ'է, Հաղիկառնասի անունն կը ջնջէ և անոր

տեղը կը գրաւէ : Հաղիկառնաս, անցելոյն մէջ, նշանաւոր քաղաքացի մին է. նա Արտէմիաներու քաղաքն է, որոց մին Սաղամինայի ծոցին մէջ Քսերքսէսէն յաղթուելով, իւր քաջութեամբն արժանանացաւ Յունաց հիացմանն, և մէկ ուրիշն աննման շիրիմ մը կանդնեց Մօզօլի, որ իւր եղբայրն ու ամուսինն էր : Այս շիրիմն, զոր նախնիք աշխարհի եօթն հըրաշալեաց մին կը համարէին, երկար դարեր ապացոյց թէ Արտէմիա իրքան վըտացաւ և թէ իրքան կը սիրէր, երբ այրի մնաց : Մօզօլ մեր թուականէն 555 տարի առաջ մեռաւ, 24 տարի իշխելէն ետքը. նա ծնած էր ի Մէլասոս, որ Հաղիկառնասէն օրուան մը ճամբայ հեռու էր եւ և անտի պէտք էր անցնիլ Եփեսոս երթալու համար :

Մօզօլ Պարսից թագաւորներու գերիշխանութիւնն կը ճանչնար, բայց շատ հարեանցի կերպով, և կերեայ որ իր անկախ գահակալ իշխած է : Իւր նախնիք իրեն թողած էին Վարբան, և Մօզօլ, զանազան յաջող պատերազմներով, անոր միացուց նաև Լէտէգեանց երկիրը, Վաւնեանց երկիրն. զրեթէ ամբողջ Լիւկեան և մեծագոյն մասն այն կղզեաց, յորս կը բնակէին Յոնիական ցեղերը : Մօզօլ հզօր իշխան մ'եղաւ. բայց փառքն սուղի կը նստի որքան պարտելոց, նոյնքան և յաղթողաց համար : « Մօզօլ, կ'ըսէ Բրօքէր Մէտէմէ, իւր գրացիներն հարստահարեց և ժողովրդոց հովիւներուն մէջ, ինչպէս որ կ'ըսէ Հոմերոս, ոչ ոք կրցած է իւր հօտն այնքան լաւ խուզել : Իւր պետութեանն մէջ, ամէն բանէ ստակ կը հանէր. թաղուելու համար պէտք էր ստակ տալ. մեռեալ մը գերեզմանատուն չէր կրնար մտնել, մինչեւ որ որոշեալ գումարը չվճարուէր : Մագերու վրայ տուրք մը դրած էր, և իւր կառավարութեանն

տակ կեղծամ մը դնելը սուղի կը նստէր։ Ասով մեծ հարստութիւն մը դիզած էր։ Այս հարստութիւնն ու Կարիաղաց Յու-նաց հետ ունեցած յարաբերութիւններն կրնան բացատրել թէ Մօզօլի գերեզմանն ինչպէս եղաւ որ աշխարհի եօթն հրաշալ-եաց կարգն անցաւ ։»

Պատմութիւնն չաւանդեր մեզ թէ այս ընչաքաղց բռնաւորէն ազատուող ժողո-վուրդը որ աստիճան սուղ պահեցին, մի-այն կ'աւանդէ մեզ Արտէմիսի վիշտն, ո-րու արձագանքն դարերէ անցնելով՝ մին-չեւ մեզ հասած է ։

« Կ'ըսուի որ Արտէմիս արտաքոյ կարգի սէր մ'ունէր իւր Մօզօլ ամուսնոյն հա-մար, կը պատմէ Աւղուս—Գեղղոս, բոլոր առասպելական սէրերէ և մարդկային գո-րովներէ բարձր սէր մը։ Կիկերոն կ'ըսէ թէ Մօզօլ Կարիայի թագաւոր էր․ ըստ այլ Յոյն պատմագրաց, նա Յունաստանի նահանգին կուսակալն էր։ Նորա մահուը-նէն ետքը Արտէմիս, անոր մարմինը գեր-կացը մէջ սեղմելով և արտասուքն թրջե-լով, մեծ հանդիսիւ իւր գերեզմանն տա-նել տուաւ։ Ապա, իւր վշտաց սաստիկու-թեանն, ամուսնոյն ոսկորներուն ու ա-ծիւններուն հոտեր խառնեց, զանոնք փո-չի ընել տուաւ, գաւաթի մը մէջ ջրով խառնեց ու խմեց։ Ասոնցմէ զատ ուրիշ նշաններ ցոյց տուաւ բունն վշտի մը։ Ամուսնոյն յիշատակը պահելու համար մեծ ծախիւք կանգնել տուաւ այն հռչա-կաւոր շիրմն, որ աշխարհի եօթն հրա-շալեաց կարգը գասուելու պատուոյն ար-ժանացաւ։ Այն օրն, յորում այն շէնքը նուիրեց Մօզօլի յիշատակին, մրցում մ'ալ բացաւ նորա գովեստն երգելու համար․ այս մրցման վարձքն էր մեծկակ գումար մը և ուրիշ ծանր ընծայներ։ Նշանաւոր մարդիկ մասնակցեցան այս մրցման, ինչ-պէս Թէոպոմպ, Թէոդէկտ, Նաւկրիտէս,

և այլն։ Կ'ըսուի թէ Խոկրատ իսկ մաս-նակցած էր այս մրցման։ Վերջապէս Թէո-պոմպ յաղթող ելաւ . . . :

Այսպէս կը խօսի Աւղուս—Գեղղոս, բայց նորա պատմութիւնն կարելի է որ ըստ ամենայնի վաւերական չ'ըլլայ։ Մանա-ւանդ անոր մէջ մեծ սխալ մը կայ։ Ար-տէմիս իւր սիրական ամուսնոյն վրայ եր-կու տարի միայն ապրեցաւ․ հետեւաբար չի կրցաւ այն շիրմին աւարտումն տես-նել։ Ասկեց զատ գիտենք որ Թէոդէկտ յոյն բանաստեղծն Մօզօլ անուամբ ող-բերգութիւն մը շինած է և թէ այդ ող-բերգութիւնն ներկայացուեցաւ թագա-ւորին յուղարկաւորութեանն հանդէսին առնէն։

Արտէմիս, իւր երկու տարուան այրի-ութեանն առնէն, շարունակ լացաւ, և Վիթրիւս անանկ բան մը կը պատմէ, որ պատիւ կը բերէ այս թագուհւոյն։

Մօզօլի մեռնելէն ետքը Հռոգացիք ո-րոշեցին Հաղիկառնասի վրայ յարձկիլ և գուցէ Կարիաի տիրել։ Թագուհին զայս իմանալով, իւր նաւատորմիդն փոքրիկ նաւահանգստի մը մէջ պահել տուաւ։ Հռոգական նաւատորմիդն բնաւ դիմադ-րութիւն մը չի գտաւ մեծ նաւահանգըս-տին մէջ։ Պատնէշներու բարձունքէն նը-շան մը տրուեցաւ՝ ծանուցանելու համար անոնց որ քաղաքն պատրաստ էր անձ-նատուր ըլլալու։ Հռոգացիք ցամաք ելան ու քաղաքը մտան։ Արտէմիս անմիջապէս փոքրիկ նաւահանգիստն բանալ տուաւ․ նորա նաւաստիներն տիրեցին թշնամի նաւուց և զինուորները, յամենուստէք դուրս ելլելով, ջարդեցին խեղճ Հռոգա-ցիները, որք անկասկած կը չրջէին փո-ղոցներուն մէջ։ Բայց ասով չի լինեցաւ և Արտէմիս իւր յաղթանակն կատարեալ չի համարեց։ Իւր ձեռք անցուցած նաւա-տորմիդն անմիջապէս Հռոգոս դրկեց։

Մնացեալն յաջորդ տետրով

ԴԻԻՑԱԶՈՒՆՔ ԱԾԽԱՏՈՒԹԵԱՆ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ Ֆ.

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳԼՈՒԽՔ

Ե Ի

ՎԵՋԱՊԵՏՔ

(Շարունակութիւն տես Տետր 6)

Տասն և հինգ տարեկան էր Շարլ Ժֆ. երբ դահն բարձրացաւ, քիչ ժամանակ յետոյ թագադրութիւնն կատարուեցաւ:

Մինչեւ այն ժամանակ, ոչինչ գուշակելու տեղի տուած էր այն մեծութիւնն, որոյ պիտի հասնէր սոյն վեհապետն բայց այն օրէն յետէ, յորում ոկսաւ կռուիլ իր դրացեաց հետ, ամէն մարդ իմացաւ, ինչ որ պիտի լինէր: Երբ որոշեց չօլթայնի դուքսին, իւր աներոյ իրաւունքներն պաշտպանել, «Տեսնուեցան, կ'ըսէ Վօլթէր թէ յանկարծ մոռցաւ այլ եւս երկտասարդական ամենէն աւելի անմեղ ըզբօսանքներն: Այն վայրկեան սկսեալ, յորում պատերազմի պատրաստուեցաւ, բոլորովին նոր կեանք մի սկսաւ, յորմէ այլ եւս վայրկեան մ'իսկ չլեղեցաւ: Աղէքսանդրի և Կեսարի գաղափարովն լի, որոշեց սոյն աշխարհականներուն նմանիլ: Այլ եւս ոչ շքեղութիւն, ոչ խաղ և ոչ հանգիստ ձանչցաւ: Իւր սեղանն ամենամեծ պարզութեամբ մի կը պատրաստուէր: Շքեղ հագուստներն սիրած էր ժամանակաւ, այն օրէն յետոյ պարզ գինուորի մի պէս հագուեցաւ: Կասկած մի կար թէ՛ իւր արքունեաց կիներէն միոյն համար սէր զգացած էր. սոյն բանսարկութիւնն ճշմարիտ լինի թէ ոչ; ստոյգ է թէ այն ատեն ուխտեց այլ եւս կնոջ երես չտեսնել, ոչ թէ անոնց իշխանութեան ներքեւ մտնելու երկիւղով, այլ օրինակ լինելու համար իւր զինուորաց, զորս ամենախիտ կը թութեան վարժեցնէր կ'ուզէր:»

Հաստատուն կամաց օրինակ մի լինելու համար պատմենք ինչ կերպիւ որոշեց այլ եւս գինի չխմել: Օր մի որսէ կը վերադառնար և սովորականէն աւելի գինի խմած էր. թագուհւոյն ներկայացաւ արինաթաթաւ և փոշիի մէջ շաղախուած: Թագուհին յանդիմանութիւններ ըրաւ զորս չուզեց մտիկ ընել. երբ սեղան նըստելու ժամանակն հասաւ, իւր ձեռաց ներքեւ եկածն տապալեց, և իւր մեծ մայրն ևս սկսաւ յանդիմանել գինք, Հետեւեալ օրն, մի և նոյն ժամուն, Շարլ Ժֆ. ոտքի ելաւ, սեղանին վրայ գտնուած ժամանակ, գաւաթ մի գինի լեցուց, թագուհւոյն կենդանութեանը խմեց զայն, և երդում ըրաւ այլ եւս ջուրէ զատ ուրիշ բան չխմել: Իւր ամբողջ կենաց մէջ չմոռցաւ իւր երդումն:

Նախ և առաջ, յաղթական Շարլ Ժֆ. իւր զօրավարաց խորհրդոյն հակառակ, Իւրբէնի մէջ կռուեցաւ ռուսաց հետ, սոյն յամառութիւնն Բուլթալայի սոսկալի պարտութեան պատճառ եղաւ, Շարլ Ժֆ. ի հակառակորդն էր Մեծն Պետրոս: Մեծն Պետրոս, ինք եւս հաստատամիտ էր, բայց հաստատամտութիւնն մինչեւ յամառութիւն չէր մղէր և խոհեմութիւնն մոռցնէր չէր տար իրեն: Իւր պարտութիւնք դասեր եղած էին իրեն համար, որոցմէ օգուտ քաղած էր, և յաղթուելով յաղթուելով յաղթել սորված էր: Շարլ Ժֆ. չէր տարակուսիր, երբ 1700 նոյեմբեր 30ին Նարվաի պատերազմն կը շահէր, թէ ինն տարի վերջն ռուսներն բաւական վարժ պիտի լինէին այս արուեստին մէջ իրեն յաղթելու համար: Նարվաի, պատերազմին մէջ ութն հազար Շուէտացիք, ութսուն հազար ռուսեր ջնջած էին:

Պետրոս բնական սարսափի զգացում մի ունէր, որ ամենափոքր վտանգէն իսկ կը վախճնէր գինք. գետի մը գլուխ հասած

ժամանակ դիմացն անցնելու կը վարանէր
և ծուռկերը կը դողդղային կամուրջին
վրայ :

Քանի որ կը մեծնար , իւր սարսափնե-
րէն ամչնալ կ'սկսէր և որոշեց ցրուել զայ-
նըս : Նախ և առաջ մարմնական խաղե-
րու մէջ վարժուեցաւ : Ծովը կը նետուէր
իւր ընկղմելու համար ունեցած երկիւղը

զայնս խօսելու և գրելու համար : Սա-
ռուցեալ ծովուն վրայ նաւարկեց , զոր և
ոչ մի թագաւոր տեսած էր իրմէ առաջ
և պարզ նաւաստիի մը պէս նաւուղղու-
թեան վարժուեցաւ : Գիւղի տանը մէջ
գունդ մի կազմեց իւր յիսուն սպասա-
ւորներէն բաղկացեալ : Աղնուականաց
յանձնեց նոցա հրամանատարութիւնն ,

ՄԵՐՆ ՊԵՏՐՈՍ

փարատելու համար : Իւր մանկութենէն
սկսեալ , երեսի վրայ թողուած էր : Իւր
կամքով յաղթեց տգիտութեան : Գերմա-
ներէնն ինչպէս նաեւ հոլանտերէնը ու-
սումնասիրեց , և առանց դասատուի այս
երկու լեզուներն բաւական լաւ ուսաւ

բոլոր աստիճաններէն անցուց սոքա և ինք
օրինակ եղաւ նոցա նախ և առաջ թըմ-
բուկահար լինելով , յետոյ իբր պարզ զին-
ւոր , յիսնապետ և տեղակալ ծառայելով :
Ուրիշ գունդեր կազմուեցան մի և նոյն
օրինակին համեմատ և զայնս կռուել կ'տար

իրարու հետ սլատերազմի վարժեցնելու համար : Ուստի , երբ գահն բարձրացաւ , լաւատես անձինք գուշակեցին թէ՛ բարենորոգիչ մի սիրտի լինէր նա :

1677 ին վաթսուէն երիտասարդ ուսեր Խտալիա ղրկեց ցուկանաւերու շինութիւնն ուսնելու համար : Քառասուն Հօլանտա մեծ նաւերու շինութեան և նաւուղղութեան մէջ կրթուելու համար , ուրիշներ ի Գերմանիա , ըսնակին մէջ ծառայելու և զինուորական կրթութիւն ստանալու

մէջ : Նաւաստիի զգեստ մի առաւ և այս կերպիւ Սարտամի գիւղակն գնաց , ուր այն ժամանակ այսօրուրնէ աւելի նաւեր կը շինէին : Չարն հիացաւ տեսնելով այն միշտ զբաղեալ անձանց բազմութիւնն , կանոնաւորութիւնն , աշխատութեանց ճշգրտութիւնն , սքանչելի արագութիւնն նաւ մի շինելու և նորա բոլոր կազմուածներն հոգալու համար և խանութներու ու մեքենաներու այն անհաւատալի թիւն որք աշխատութիւնն աւելի գիւրին և ա-

Մեծն Պետրոս դարփնոցի մեջ կ'աշխատի

համար : Յետոյ ինքն ևս ուզելով կրթուիլ , որոշեց այցելել զՍերոպա իբր պարզ ոք : Այս կերպիւ Բրուսիոյ Բոմբերանիոյ Վէսթֆալիոյ բերդերու ամրութիւններն այցելեց և Ամբսթէրտամ հասաւ : Չարն , իւր երեք ուղեկիցներէն տասն և հինգ օր առաջ այս քաղաքն գնաց : Նախ և առաջ Հնդկաստանի ընկերութեան տունն բնակեցաւ : Բայց քիչ վերջն փոքրիկ բնակարան մի ընտրեց տէրութեան նաւարանաց

ւելի ապահով կ'ընեն : Չարն նախ և առաջ սկսաւ նաւ մի գնել , ոյր կոտրած մի կայմն շինեց իւր ձեռք . յետոյ նաւու մը շինութեան բոլոր միւս մասերուն աշխատեցաւ : Սարտամի արուեստաւորաց պէս ասլրելով , նոցա պէս հագուելով , սնանելով , դարբնոցներու , ջաղացներու և ատաղձագործներու խանութներու մէջ աշխատելով , որոց անվերջնալի թիւն գիւղակն կը շրջապատէր , որոց մէջ եղե-

ւինն և կաղնին կը սղոցէին, թուղթ կը չինէին և կռելի մետաղները կը դործէին :

Ատաղճագործներու թուոյն մէջ արձանագրել տուաւ ինքզինք Պետրոս Միքայէլօֆ անուան ներքեւ . սովորաբար վարպետ Պետրոս կը կոչէին զայն :

Իրենց ընկեր տեսնելով, բայց ընտանեւար վարժուեցան հետզհետէ :

Անգամ մի՝ Սարտամի բազմամիոյս փողոցներէն անցած միջոցին, պարզ գործաւոր մի՝ ձեռքի ունեցած լսկած խընձորն Ջարին երեսին նետեց : Պետրոս ա-

Մեծն Պետրոս ատաղճագործաց հետ կ'աշխատի

Գործաւորը նախ և առաջ չէին ճանչցած, բայց Սարտամի մը, որ Ռուսաստան կը բնակէր՝ իւր հօր ծանօթացոյց այն պարզ գործաւորին Ջար մի լինելն : Գործաւորը ծանօթանալով վարպետ Պետրոսին էութեանն ասլէցան վեհապետ մի

ռանց բարկանալու և բերնէն խօսք մը հանելու, թաշկինակովը երեսը մաքրեց և դնաց :

Թարգմ.

Կ. ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆ

Շարունակելի

ՏԱՐԵՐՔ

ԱՌՈՂՋԱԲԵՆՈՒԹԵԱՆ

(Աղջկանց դպրոցներու համար)

Ազատ Թարգմ. Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

Արեւելեան Մամուլ բազմադիւն խմբարդիր Մեծ. Մ. Մամուրեան էֆ. այս անգամ ի լոյս ընծայած է Տարերք Առողջաբանութեան անուամբ դասադիրք մը, որ ողջապահիկ պարզ հրահանգներու դասեր կը պարունակէ յստակ ոճով, յատկապէս աղջկանց վարժարանաց համար յօրինեալ:

Կեդրոնատեղին է հանդիսիս խմբարտունը, եւ կը ծախուի բոլոր հայ գըրավաճառաց քով ի գին 4 դահեկան: Շատ առնողներու համար մասնաւոր զեղջ կը լինի:

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐ

Հրատարակուեցաւ ԵՐԿՐՈՐԻ հատորն եւ կը վաճառուի հանդիսիս խմբարտունը եւ բոլոր հայ գրավաճառաց քով ի գին 14 շուրուշի:

Հրատարակուեցաւ Երրորդ հատորի 3 տետրն:

Վ. Ա. Բ. ԵՐԵՒԵԼԻ ԱՐԱՆՑ

Թարգմանիչ Մ. Գ. ՄՕՋԵԱՆ

Սոյն օգտակար հաւաքածոյին Բ. և Գ. տետրերը հրատարակուեցան, որք կը խօսին անգլիացի երկու ուղեւորաց, Լիվընկոթընի և Սթանլէյի վրայ:

Կեդրոնատեղին է հանդիսիս խմբարտունը: Գին մէկ դահեկան:

Ընդ մամուլ — Սթէֆէնսըն (պատկեր.)

ՆՇԱՆԱԳԻՐՔ

Հ. Ա. Յ. ԵՐԵՒԵԼԻ Գ. Ա. Ղ. Ղ. ԵՐԵՒԵԼԻ

Ազգային քաջածանօդ վայելչադիր Խ.

Մ. Թահտաճեան էֆ. հայերէն և դաղդիներէն գեղազարդեալ սքանչելի նշանագրեր գրած և փորագրած է քառածալ միտետրակի մէջ, որ կը ծախուի ի գին 5 շուրուշ: Ամէն անոնք որ գանձվայի կամ պոստի. համար խառնամանեալ գրերու պէտք ունին, մեծապէս կրնան օգտուիլ սոյն տետրակէն:

Կը վաճառուի Յ. Արամեան եւ Ընկ. վաճառատունն Կ. Պոլիս, Պահճէ Գարու Համիտիյէ ճատտէսի, Թիւ 34:

ՄՕՆԴԵ - ՔՐԻՍՏՈՅԻ

ՈՐԴԻՆ

Սոյն վեպն որ Տիւմայի գլուխ դործոցն եղող Մօնդէ Քրիստոյի շարունակութիւնն է, ի հայ թարգմանութեամբ մաքուր տպագրութեամբ ի լոյս կ'ընծայուի թերթ առ թերթ: Ամբողջ գործը պիտի բաղկանայ 7 հատորէ և մէն հատոր 16 ֆօրմայէ (16 երեսով):

7 հատորին բաժանորդագրութեան գինն է 70 շրուշ. մէկ հատորին գինն է 11 շրուշ. մէկ թերթը 40 փարայ:

Առաջին հատորն աւարտած է: Մէն մի հատոր տպուելէ վերջ գինն է 15 շրուշ:

Բաժանորդագրութեան և վաճառման կեդրոնատեղին է Զ. Թորոսեան էֆէնտիի վաճառատունն մեծ մաքսի կարգ Ն. 46.

Գաւառաց ղիւրութեան համար օսմ. թղթադրոշմ ևս կրնողուն:

Թերթ առ թերթ ոտանալ ուզողք իրենք պիտի վճարեն փոստի ծախքն:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ Տ

Առաջին բառս է մի լաւ գոյական.

Ժողովրդոց մէջ շատ գործածական.

Երկրորդս ալ ձայնաւոր տառ հայկական

Իսկ երրորդս է դարձեալ մի գոյական:

Հապա ընթերցող

Լուծէ՛ զայս շուտով:

ՏԻՐԱՆ Գ. ԶՐԱՔԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՔ — ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ԵՒ Ս. ՏԻՈՂԼԵՐԵԱՆ

Տպագր. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ — Պոլիս, Էսքի Զապիյէ ճատտէսի, Թիւ 63